

De strijd tegen kindermisbruik: een gedeelde verantwoordelijkheid. Een uitdaging voor de bijzondere parlementaire commissie.

INLEIDING

De bijzondere commissie “betreffende de behandeling van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie, inzonderheid binnen de kerk”, staat voor een uitdaging van groot maatschappelijk belang. Ze moet niet enkel een antwoord formuleren op vele prangende vragen rond verantwoordelijkheden maar, zo mogelijk nog belangrijker, aanbevelingen formuleren om seksueel misbruik in gezagsrelaties te voorkomen, op te sporen en aan te pakken, en om de relaties tussen justitie en de diensten voor slachtofferbegeleiding te verbeteren.¹

Child Focus is tevreden dat na de onthullingen over seksueel misbruik in de kerk, een commissie werd aangewezen om de problemen te ontrafelen en te begrijpen wat er gebeurde.

Dat deze commissie ‘inzonderheid’ het misbruik binnen de kerk zal onderzoeken is een goede zaak. Het seksueel misbruik werd er decennialang gedoogd, en de confrontatie met wat echt schuil gaat achter de voor velen enge, wereldvreemde kerkelijke visie op de seksuele moraal, is ongemeen hard. De schokkende vaststelling dat kinderen werden misbruikt door diegenen van wie men dit allerminst verwacht, schudde omstanders, die het al die jaren wel hebben geweten maar het nooit hebben gezegd, of die het hadden vermoed, maar nooit verder hebben gevraagd, wakker.

We juichen toe dat de commissie zich tegelijk een ruimer werkveld aanmeet en seksueel misbruik in alle gezagsrelaties onder de loep zal nemen. Seksueel misbruik heeft immers vaak te maken met machtsmisbruik. Het misbruik speelt zich af tegen de achtergrond van vertrouwens- of (per definitie kwetsbare) afhankelijkheidsrelaties, die ook in het onderwijs, het jeugdwerk, de zorgsectoren, de sportwereld legio zijn. Spijts het recht op bescherming van kinderen, dat in 2002 grondwettelijk werd veranderd, spijts de vele aanbevelingen en richtlijnen, spijts landelijke protocollen evenals Europese en internationale verdragen die de bescherming van kinderen beogen, werd het taboe niet doorbroken en blijft seksueel misbruik van kinderen grotendeels een verborgen probleem². Meer nog dan na de Dutroux affaire leidt de huidige maatschappelijke crisis tot een “sense of urgency” om het probleem efficiënt en effectief aan te

* CEO van Child Focus. Met dank aan Dirk Depover, Delphine Moralis en Ellen Stassart voor nuttige suggesties.

¹ Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 28 oktober 2010, Doc 53 0520/001.

² De Raad van Europa, bij monde van adjunct secretaris-generaal Maud De Boer- Buquicchio, lanceerde op 30 november jl. een campagne onder de titel “EEN op VIJF” : “in Europa is een kind op vijf slachtoffer van seksueel misbruik”. http://www.coe.int/t/dg3/children/i1n5/WhatWeKnow/overall_en.asp.

pakken. Want hoe kunnen we onze kinderen opvoeden en begeleiden tot verantwoordelijke volwassenen, indien het basisvertrouwen in hun omgeving op wankele gronden stoelt of op elk ogenblik kan worden beschaamd? “Misbruik zit immers overal”: in alle geledingen van de samenleving, in alle beroepsgroepen (en vooral deze die met kinderen te maken hebben), in alle inkomenscategorieën, in alle scholingsniveaus, in alle etnische groepen, aldus een ervaren terreindeskundige³.

In deze bijdrage gaan we uit van de positie en rol van Child Focus in het actieveld rond seksueel misbruik en seksuele uitbuiting⁴. Het opzet is niet een “doorwrocht” wetenschappelijk artikel te schrijven; wel willen we in het licht van de huidige crisis vragen stellen bij onze werking en aanbevelingen formuleren voor een verbeterde aanpak.

CHILD FOCUS ALS MELDPUNT

Wanneer een kind slachtoffer wordt van seksueel misbruik kan dit – al naargelang keuze van de betrokkene⁵ – bij verschillende organisaties gemeld worden. De persoon kan klacht neerleggen via de politie of rechtsreeks bij het parket, wat een gerechtelijke procedure van opsporing en eventueel vervolging en bestraffing op gang brengt⁶. De melder kan ook bij de hulpverlening aankloppen, waar een veelheid van voorzieningen ter beschikking staat: de vrouwensentra kindermishandeling (V.K.) die 6 provinciale meldpunten in Vlaanderen tellen; de 26 Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) die o.m. slachtofferhulp aanbieden⁷; de 21 Centra voor geestelijke gezondheidszorg (CGG) die elk op hun beurt meerdere antennes hebben; de 75 centra voor leerlingenbegeleiding (CLB) met vestigingsplaatsen verbonden aan de scholen⁸. Uiteraard kan elk slachtoffer ook terecht bij de huisarts, de eerste lijnhulpverlener bij uitstek.

Naast voormelde geografisch evenwichtig gespreide diensten en los van de door de overheid erkende en gesubsidieerde zorgsectoren, is er ook Child Focus: een landelijk meldpunt waar via diverse “kanalen” seksuele uitbuiting van kinderen kan worden gesignaleerd: telefonisch via het 116 000-noodnummer, per e-mail, via het burgerlijk meldpunt stopchildporno.be, per post of in een persoonlijk onderhoud met een van de medewerkers. In de praktijk onderscheiden we vijf types meldingen/oproepen: (1) intra- of extrafamiliaal misbruik (een 600 tal meldingen op jaarbasis⁹); (2) seksueel

³ Aldus Kris Vanhoeck, coördinator van ITER (behandelingscentrum voor daders van seksueel misbruik), in De Standaard van 9 november 2010. Zijn ervaring als dadertherapeut is uiteraard ook selectief: de socio-economische groepen waartoe vrijwillige patiënten en justitiële cliënten behoren, zijn niet noodzakelijk representatief voor het geheel van de daderpopulatie.

⁴ De Stichting voor Vermiste en Seksueel Uitgebuide Kinderen heeft als opdracht zowel op nationaal als op internationaal vlak, het onderzoek met betrekking tot de verdwijning of seksuele uitbuiting van kinderen actief te ondersteunen en deze fenomenen te voorkomen en te bestrijden. (In deze bijdrage blijft de werking in zake verdwijningen buiten beschouwing). Bij seksueel misbruik van kinderen gaat het vrijwel steeds om misbruik van een gezagspositie: daarom beschouwen we seksueel misbruik als een deelverzameling van seksuele uitbuiting.

⁵ Het kan gaan om een gezins- of familielid, een leerkracht, of elke relevante persoon die van het misbruik op de hoogte is.

⁶ Een justitiële aanpak geeft vaak ook aanleiding tot een dubbel traject: het aanleggen van een POS-dossier (problematische opvoedingssituatie) voor de jeugdrechtbank, en het openen van een correctioneel dossier ten aanzien van de (vermoedelijke) dader.

⁷ Deze werden naar aanleiding van de crisis in de kerk als meldpunt extra in het licht gesteld door de Vlaamse Minister van Welzijn.

⁸ Het aanbod in Franstalig België ziet er enigszins anders uit maar wordt hier niet toegelicht. Wegens plaats- en tijdsgreep bespreekt deze bijdrage de thematiek enkel vanuit de invalshoek Vlaanderen.

misbruik gelinkt aan het gebruik van nieuwe technologieën, wat qua aantallen vandaag in volle ontwikkeling is;(3) beelden van seksueel misbruik van kinderen op het internet (gemiddeld 2300 meldingen per jaar, meestal via stopchildporno.be); (4) probleemmeldingen en vragen in verband met een veilig en verantwoord gebruik van het internet en de nieuwe technologieën, waar ook niet zelden een link is met seksueel misbruik⁹ en (5) georganiseerde of commerciële seksuele uitbuiting van minderjarigen (kinderprostitutie, kinderhandel en sekstoerisme), waarvan het aantal gemelde casussen eerder beperkt is.

Dit ruime aanbod van meldpunten is een goede zaak. De burger kan lokaal/regionaal terecht bij de voorziening van zijn keuze en kiest zelf de toegangspoort. Naargelang zijn keuze kan hij zowel de justitiële weg bewandelen of gebruik maken van het hulpaanbod, hij kan ook voor beide wegen tegelijkertijd kiezen. Ook het landelijk meldpunt Child Focus beantwoordt aan een nood. Vooreerst omdat het dark number¹¹ inzake seksueel misbruik zeer groot blijft spijs de vele meld- en aanspreekpunten. De aangiftebereidheid bij justitie is klein, en ondanks het “vertrouwelijk” hulpaanbod laten potentiële melders ook de zorgsectoren aan de kant. Mensen verkiezen soms een voorziening die verder van huis ligt, om een grotere anonimiteit te waarborgen. En verder is Child Focus een bekende en zichtbare organisatie die zeer laagdrempelig werkt, 24u/24 en 7dagen/7 bereikbaar is, en blijkens marktonderzoek het vertrouwen geniet van het brede publiek. Dat Child Focus nauwelijks meldingen ontving in verband met het onthulde seksueel misbruik in de kerk, verbaast niet aangezien de stichting uitdrukkelijk focust op minderjarige slachtoffers en op misbruik dat actueel of recent heeft plaats gehad¹².

Perspectieven en aanbevelingen :

- *Dat slechts een minderheid van misbruikte kinderen aan het licht brengt dat ze slachtoffer (geweest) zijn en daar vaak jarenlang mee wacht, bemoeilijkt zowel de preventieve als de curatieve en repressieve aanpak van het probleem. Via bevraging van slachtoffers die zovele jaren hebben gezwegen, moet onderzocht worden wat hen ertoe noopte het geheim te bewaren en de pijn in stilte te dragen.*

Een en ander heeft wellicht te maken met een beperkt vertrouwen in justitie... en ook in de hulpverlening. Er is de schrik alle greep op de situatie te verliezen. Er is het gegeven dat misbruik zich meestal afspeelt tussen personen die (nauw) met elkaar verbonden zijn. In ruim 85 à 90% van de gevallen gaat het om een intra- familiaal

⁹ Wat een topje is van de ijsberg en een zeer beperkt aantal vergeleken met de meldingen bij voor-noemde erkende voorzieningen.

¹⁰ Deze soort meldingen gaat momenteel in stijgende lijn, wat te maken heeft met de explosieve toename in het gebruik (en misbruik) van nieuwe technologieën op de vraag en aanbodmarkt van seksuele diensten en activiteiten.

¹¹ De werkelijke omvang van het seksueel misbruik van kinderen is niet gekend, maar het staat vast dat er een groot verschil is tussen het aantal gerapporteerde gevallen en de realiteit. Volgens diverse bronnen (w.o. jaarverslagen van de Vertrouwenscentra kindermishandeling in Vlaanderen) zou slechts een kleine 10% van het seksueel misbruik van minderjarigen gekend zijn. Zie o.m. “ De grote kindervriend”, Child Focus, 2003, pg.19-20.

¹² In deze bijdrage gaan we dan ook niet dieper in op het seksueel misbruik binnen de kerk. Child Focus gaf in deze zaak ten gepaste tijde vooral duiding aan de buitenlandse media (bijv. aan BBC Radio op 25 juni, 4 en 25 juli, 15 en 24 september, en aan het Italiaanse katholieke magazine Tempi op 22 juli). In een lezersbrief wees Dirk Depover, woordvoerder van Child Focus, op het verband tussen het celibaat en grensoverschrijdend gedrag door priesters (De Morgen van 22 september 2010).

gebeuren¹³. Al naargelang de persoon van het slachtoffer (kind, adolescent, jongvolwassene...) of de relevante derde (de persoon die zou kunnen melden), spelen hier gevoelens van loyaliteit, van schuld en schaamte, niet begrijpen of vatten wat er juist gebeurd is, vrees voor publieke schande, scheiding, plaatsing, veroordeling,... Wellicht mede onder druk of dwang van de dader, wil het slachtoffer dan vaak het geheim liever bewaren. Maar ook bij extrafamiliaal misbruik is de dader dikwijls een bekende van (de familie van) het slachtoffer, en leidt vaak subtiele afdreiging net als de schrik "een goede vriend" (buurman, sport- of muziekleraar,...) te verliezen, tot de drempel om met het verhaal naar buiten te komen. De onbekendheid met het institutionele landschap maakt tenslotte dat vele mensen de weg naar de hulpverlening en zelfs naar de politie niet kennen, laat staan dat ze weten hoe en met welke woorden ze hun triest en pijnlijk verhaal aan een derde kunnen toevertrouwen.

- *Aansluitend moet worden nagegaan hoe dit taboe kan worden doorbroken, welke noden de slachtoffers ervaren en welke verwachtingen zij koesteren ten aanzien van justitie en/of hulpverlening, aan welke voorwaarden moet worden voldaan om de drempel naar het "outen" van hun wedervaren te doorbreken.* Een betrouwbare gesprekspartner die het slachtoffer als zodanig erkent zonder hem/haar tot die status te herleiden, die oor heeft naar de bekommernissen van de persoon en tegelijk oog voor de bredere context van het gebeuren en het algemeen belang; een bereikbaar, beschikbaar, begrijpbaar en betaalbaar hulpaanbod dat tegelijk echt bruikbaar is en oplossingsgericht, lijken hier van doorslaggevend belang.
- *In afwachting van gefundeerde inzichten omtrent voormelde vraagstukken, pleiten we voor een ruim aanbod aan laagdrempelige meldpunten, teneinde het dark number drastisch te doen afnemen, en slachtoffers de erkenning en genoegdoening te bieden waar zij om vragen.* Mogelijks kunnen specifieke meldpunten, of vertrouwenspersonen die telkens ingebed zijn in een of andere sector of beroepsgroep (de kerk, sportwereld, medische sector, jeugdwerk, geestelijke gezondheidszorg, hulpverlening, onderwijs,...) het taboe helpen doorbreken, wanneer de eigen karakteristieken van de professionele subcultuur het "outen" bemoeilijken. Maar minstens zijn duidelijke en eenvormige werkprocedures aangewezen, teneinde verwarring in hoofde van de cliënt, shopping en ongelijke behandeling te voorkomen. En in elk geval moeten de sectoren en beroepsgroepen bereid zijn (of zo nodig verplicht worden) hun eigen regelgeving en intern controlesysteem aan te passen aan algemeen geldende regels en aan het Verdrag voor de Kinderrechten. Wat er ook van zij, we moeten er voor zorgen dat slachtoffers in een vroeg stadium tot melding kunnen en durven overgaan eerder dan hen de boodschap te geven - bv. door de verlenging van de verjaringstermijn¹⁴ - dat ze er quasi hun hele leven mee kunnen wachten. Dit verlengt en verzwaart hun slachtofferschap, dat hun verder relationele en affectieve leven blijvend kan tekenen.

¹³ Intra-familiaal in de brede betekenis van het woord, en rekening houdende met de complexiteit van nieuw samengestelde gezinnen. Het cijfer verschilt enigszins naargelang de bron die men consulteert.

¹⁴ Zie hierover o.m. Kloock, Kristine, "Een strengere aanpak voor daders van seksueel misbruik van minderjarigen....", in Panopticon, 2009, 4, pg.56- 63, inzonderheid pg.59-60.

- *Child Focus wil haar rol van meldpunt meer en beter vervullen, en daarom een ruimere bekendheid en zichtbaarheid geven aan haar werkzaamheden rond seksuele uitbuiting en misbruik.*

Tot nu toe bleef deze activiteit eerder beperkt vergeleken met de werking rond diverse vormen van verdwijning van kinderen. We willen onze werking rond seksueel misbruik en seksuele uitbuiting verdiepen, om beter aan de vragen en noden van de samenleving tegemoet te komen. Momenteel vraagt bijvoorbeeld de link met de nieuwe technologieën onze bijzondere aandacht. Voor “digital natives” vormen offline en online één zelfde realiteit, wat kansen maar ook risico's en nieuwe vormen van misbruik met zich mee brengt. De partners-hulpverleningsorganisaties hebben doorgaans weinig expertise op dit vlak. Daarom willen we de link tussen seksueel misbruik en nieuwe technologieën beter analyseren: wanneer wordt experimenteel gedrag van jongeren echt grensoverschrijdend risicogedrag? Hoe ligt de seksualiteitsbeleving bij jongeren vandaag en hoe gaan zij om met het recht op privacy? Wie is dader, wie is slachtoffer en is het bestaande strafrechtelijk kader nog wel aangepast aan deze virtuele realiteit? Er is verder hoge nood aan precieze registratie van dit soort meldingen, en aan meervoudige probleemgerichte bijstand (psychologisch, pedagogisch, technisch,...) aan de slachtoffers.

We weten dat minderjarige slachtoffers zelden zelf actie ondernemen om het misbruik bekend te maken, wat verband houdt met het wezen zelf en de context van het slachtofferschap. Kinderen en adolescenten moeten meer en beter geïnformeerd worden over de contactpunten waar zij wel degelijk voor hulp terecht kunnen: de kinder- en jongerentelefoon, de jongerenadviescentra als deel van de centra voor Algemeen Welzijnswerk, de ombudsdienst van het Kinderrechtencommissariaat. In de nabije toekomst wil ook Child Focus een aan kinderen en jongeren aangepast online kanaal creëren, teneinde meer dan vandaag het geval is deze doelgroep rechtstreeks te bereiken.

- *We pleiten tenslotte voor meer sensibilisering rond deze problematiek om de aangiftebereidheid aan te moedigen bij slachtoffers en omstaanders.*

Ook volgehouden publiekscampagnes kunnen (specifieke doelgroepen van) burgers oproepen tot waakzaamheid en alertheid voor signalen van seksueel misbruik (al is de doeltreffendheid van dergelijke campagnes moeilijk te meten). Dergelijke campagnes moeten erop gericht zijn het misbruik in een vroege fase te detecteren en het zo veel als mogelijk te voorkomen.

Maar bij het uittekenen van een beleid op dit vlak mag ook de keerzijde (collateral damage) niet worden vergeten: klachten wegens seksueel misbruik worden immers niet zelden als wapen gebruikt in het kader van (v)rechtscheidingen of andere pesterijen. En het is tegenwoordig niet makkelijk zich van onterechte beschuldigingen wit te wassen, ook al is het kind zelf hier soms (onrechtstreeks) het slachtoffer van!¹⁵

CHILD FOCUS ALS CRISISINTERVENTIECENTRUM

Wat doet Child Focus als er een melding binnenkomt?

¹⁵ Het EVKR bepaalt dat elk kind recht heeft op contact met zijn beide ouders.

Bij elke intake naar aanleiding van een melding van seksueel misbruik wordt de melder (meestal de moeder) actief en empatisch beluisterd, teneinde hem/haar toe te laten zijn/haar verhaal te doen en een beetje rust te brengen in de spanning die het (min of meer recente) misbruik in het gezin veroorzaakt. Telkens wordt het tweesporenbeleid (de keuze voor een justitieel en/of een hulpverleningstraject) toegelicht, en wordt samen met de cliënt nagegaan welke weg aan zijn situatie en zijn noden best tegemoet kan komen. Hoe kan je je kind onmiddellijk opvangen, helpen en bijstaan? Hoe kan je zelf en hoe kan je gezin omgaan met de psychologische schok, de pijn, het verdriet? Waar kan je in je omgeving terecht voor hulp, begeleiding of therapie? Waar en hoe kan je klacht neerleggen en wat gebeurt er dan, wie is wie in het gerechtelijk systeem, hoe verloopt een opsporingsonderzoek, hoe verloopt het verhoor van het minderjarige slachtoffer, wat zijn de mogelijke gevolgen voor het kind, voor de (vermoedelijke) dader, voor het gezin,....?

In deze oriënterende fase gaan de consulenten van Child Focus uiterst zorgvuldig en vraaggericht te werk, en staan de veiligheid en de noden van het minderjarige slachtoffer centraal. De keuze van de cliënt om in functie van zijn situatie het ene of het andere traject te volgen, wordt gerespecteerd. De weg naar justitie is meestal niet de eerste keuze, wat gelet op de vaak familiale context van het gebeuren begrijpelijk is. Herstel van het psychologisch welbevinden na de schok, erkenning dat misbruik plaatsvond en dat dit moet stoppen, (zo nodig) begeleiding voor het slachtoffer en het gezin, vragen om een gezinsgerichte hulpverleningsaanpak op maat van de cliënt.

In een aantal gevallen zal de consulent er op aandringen dat de melder klacht zou neerleggen : bvb. om andere (potentiële) slachtoffers te beschermen (bij extrafamiliaal misbruik), wanneer de aanwezigheid van meerdere (jonge) kinderen in het gezin het risico op herhaling vanwege de vader- (vermoedelijke) dader vergroot en justitie als “stok achter de deur” noodzakelijk lijkt om het misbruik te doen stoppen. In dergelijke gevallen verdient een combinatie van beide sporen (hulpverlening + justitie) de voorkeur. Indien de melder geen klacht wil neerleggen maar er acuut gevaar dreigt voor de integriteit van het (potentiële) slachtoffer, zal Child Focus zelf de zaak aan justitie signaleren in toepassing van art. 458bis Sw. Na de verwijzing zal de consulent een korte opvolging verzekeren, om na te gaan of de cliënt de hulp en bijstand vond die hij verhoopte. Child Focus treedt dus op als brug- en schakel naar de geëigende dienst(en) en volgt hierbij het stappenplan dat bedoeld is als gedragscode voor een kwaliteitsvolle interventie en vervat ligt in het protocol kindermishandeling, dat op 30 maart 2010 door de ministers van Welzijn en Justitie werd ondertekend¹⁶.

Bij meldingen van beelden van seksueel misbruik op het internet worden deze onmiddellijk overgemaakt aan de dienst Mensenhandel van de Federale Politie, conform het samenwerkingsprotocol ter zake¹⁷.

Perspectieven en aanbevelingen :

- *Child Focus pleit voor expliciete erkenning van de gelijkwaardigheid - en in een aantal gevallen noodzakelijke complementariteit- tussen de justitiële sector en de welzijnssector, bij de aanpak van deze problematiek. Zeker bij intra-familiaal misbruik*

¹⁶ Zie hierover De Craim C & Traets E, Protocol kindermishandeling – naar een intensere samenwerking tussen justitie en hulpverlening, TJK, 3, 2010, blz 177 - 183.

¹⁷ Protocol tot regeling van de samenwerking tussen het burgerlijk meldpunt van Child Focus (stop-childporno) en de politieke en gerechtelijke instanties inzake kinderpornografie op internet (herziene versie 1 februari 2010).

verdient subsidiariteit van de gerechtelijke aanpak de voorkeur, voor zover de hulpverlening er in slaagt een proces op gang te brengen dat het misbruik stopt en aan de noden van het slachtoffer tegemoet komt.

- *Child Focus pleit voor een partnerschap tussen beide benaderingen waarbij geen hiërarchie tussen het optreden van justitie en het optreden van de zorgsectoren geldt. Zo mogelijk in dialoog en overleg¹⁸ moeten handelingskeuzen worden gemaakt, in het belang van de veiligheid en integriteit van het kind en met oog voor de dynamiek en context van het gebeuren.*
- *Child Focus pleit voor een respectvolle omgang met het beroepsgeheim en is geen voorstander van een meldplicht voor (onafhankelijke) hulpverleners¹⁹ Meldplicht - in tegenstelling tot een spreekrecht - maakt een vertrouwelijke hulpverlening onmogelijk: het zal sommige slachtoffers (en ook potentiële daders) ervan weerhouden hulp te zoeken, nog meer geheimhouding in de hand werken en dus averechts werken op de problematiek van seksueel misbruik. Wel lijkt een aftasting van de grenzen van het beroepsgeheim van beide partners zinvol²⁰, teneinde informatie te kunnen delen wanneer dit een efficiënte en resultaatgerichte benadering in het belang van het kind ten goede komt. Dergelijke synergie beoogt een integrale, d.w.z. geïntegreerde en gecoördineerde aanpak van de problemen. Het veronderstelt dat de partners (justitie en hulpverlening) een gemeenschappelijk doel - het belang van het kind - vanuit een gelijkwaardige positie en in onderling vertrouwen nastreven.*

Child Focus hoopt dat de commissie een genuanceerde visie op deze problematiek zal ontwikkelen, die alle consequenties ziet van bepaalde opties en geen beleid genereert over de hoofden heen van deze die het op het terrein moeten waarmaken.

CHILD FOCUS ALS MAATSCHAPPELIJK- STRUCTURELE ACTOR

Naast een operationele werking heeft Child Focus ook een structurele en beleidsgerichte opdracht: de strijd tegen de fenomenen van verdwijning en seksuele uitbuiting met alle mogelijke middelen aanbinden. Als expertisecentrum initieert Child Focus praktijkgericht onderzoek dat aansluit bij de missie inzake seksuele uitbuiting, de aandacht vestigt op specifieke (vaak niet erkende) probleemdomeneinen en meestal in samenwerking met externe deskundigen wordt uitgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn de dossiers 'De grote kindervriend? Pedoseksueel misbruik: profiel - impact - preventie' en 'Op het scherp van het net', dat voor het eerst in België de relatie tussen jongeren, internet en betaalseks in kaart bracht²¹. Verder ontwikkelen we preventie- en sensibiliseringsacties rond seksueel misbruik van kinderen, kinderpornografie en kinderprostitutie. Een voorbeeld hiervan is het preventiepakket 'Een groot geheim in een klein hoofdje'²², dat leerkrachten wil helpen om het taboe rond seksueel misbruik in het lager onderwijs te

¹⁸ Bijvoorbeeld in het kader van dossiergebonden casuoverleg, waarvan sprake in het voormelde protocol kindermishandeling Justitie- Welzijn en wat momenteel (als experiment) in voorbereiding is.

¹⁹ Zie o.m. SERRIEN, L. en DE GROOF, K., "Seksueel misbruik in de kerk. Hulp, onderzoek en recht in elkaars vaarwater", in Alert, jg.36, 4, oktober 2010,pg.22-30. Serrien, L. " Geen meldplicht, wel een meldcode van hulpverleners", in Alert, jg.36, 5, december 2010.

²⁰ Idem voetnoot 17.

²¹ Beide dossiers (resp. van 2003 en 2008) zijn verkrijgbaar bij Child Focus.

²² In 2004 ontwikkeld in samenwerking met Leefsleutels vzw.

doorbreken en om signalen ervan te herkennen en er mee om te gaan. Een ander voorbeeld is de herhaalde campagne (met posters, flyers en acties) om internetgebruikers aan te sporen tot het signaleren van beelden van kindermisbruik op het net. Tenslotte willen we via burgerlijke partijstelling in zaken van sekstoerisme en kinderpornografie op internet ingaan tegen de banalisering van dergelijke feiten en het brede publiek sensibiliseren voor het verwerpelijke karakter ervan. Een kinderpornografische foto is immers geen beeld, het is een kind!²³

Perspectieven en aanbevelingen:

- *Fragmentarische cijfers over (meldingen van) seksueel misbruik van kinderen zijn hier en daar voorhanden, maar een totaalbeeld ontbreekt²⁴. Her en der vindt men gegevens over de (potentiële)slachtoffers en de gevolgen van het misbruik op hun verdere ontwikkeling, evenals over profielen en modus operandi van de (potentiële)daders.²⁵ Maar vele vragen blijven onbeantwoord en de kennis omtrent de problematiek is weinig verspreid.*

Een en ander voedt tal van lekenwijsheden en bemoeilijkt het voeren van een adequaat beleid. Child Focus pleit voor het opzetten van een lange termijn onderzoeksprogramma, dat als basis kan dienen voor een grondige aanpak van dit ernstig maatschappelijk probleem. Het overzichtelijk in kaart brengen van de vandaag beschikbare en betrouwbare inzichten omtrent slachtoffers en daders²⁶, het aanwijzen van de nog ontbrekende kennis, het mogelijk maken van noodzakelijk epidemiologisch en evaluatief wetenschappelijk onderzoek, zijn basisvereisten voor een evidence-based beleid in de toekomst.

- *Child Focus pleit voor een resolute inzet op preventie... want elk misbruikt kind is er een teveel.*

Dit klinkt als een cliché, en de vele publicaties en - oude en nieuwe - actieplannen rond preventie stemmen misschien eerder tot scepticisme op dit vlak. Het verdient aanbeveling na te gaan welke uitvoering werd gegeven aan welke preventie initiatieven, welke impact kon worden vastgesteld (voor zover er al enige evaluatie gebeurde), en welke bijsturingen werden of dienen te worden aangebracht. Ook bij Child Focus gaat het vaak om uiteenlopende initiatieven (cfr. hoger), die meer opvolging vragen en ongetwijfeld meer aansluiting vereisen bij wat elders gebeurt. Dé preventie bestaat niet, zowel kleinschalige acties als publiekscampagnes kunnen zinvol zijn. Een ontmoetingsforum van alle actoren zou samenwerking en coördinatie tussen preventie-initiatieven kunnen bevorderen, wat meer dan wenselijk is.

²³ Men spreekt daarom beter over 'beelden van seksueel misbruik van kinderen'.

²⁴ Naar schatting een op drie meisjes en een op vijf jongens zou op de leeftijd van 18 jaar een of andere vorm van seksueel misbruik hebben meegemaakt, aldus VERMEULEN G., PONSAERS P., VERLINDEN A, Het profiel van de pedoseksuele misbruiker. Een sociologische benadering. Maklu, Antwerpen-Apeldoorn, 2003 – geciteerd in 'De grote kindervriend?', Child Focus, 2003 pg. 20. Het EU-Kids online II onderzoek (2010) wijst uit dat 40% van de jongeren van 9 tot 16 jaar reeds in contact kwam met risicovolle of ongewenste inhouden van seksuele aard.

²⁵ Voormeld dossier "De grote kindervriend?" (2003) gerealiseerd in opdracht van Child Focus bevat op zeer bevattelijke wijze de belangrijkste informatie omtrent die topics.

²⁶ Laat het duidelijk zijn dat hét slachtoffer en dé pedofiel of pedoseksueel niet bestaan. De term "seksueel misbruik" dekt vele ladingen, de betrokken slachtoffers én daders vormen een heterogene groep. Veralgemeningen zijn alleszins uit den boze.

- *Preventie is een meerduidig begrip.*

Primaire preventie wil kindermisbruik zoveel mogelijk voorkomen. Zij richt zich tot kinderen (zowel potentiële daders als slachtoffers) en ouders/ opvoeders in het algemeen. Het gaat dan over opvoeden van kinderen tot zelfbeschikking en zelfvertrouwen, weerbaarheid en wederzijds respect; over de modelfunctie van ouders, pedagogisch realistisch en verantwoord ouderschap, de noodzakelijke bekwaamheid tot relationele en seksuele opvoeding,... Verder lijkt het ons opportuun het thema 'seksueel misbruik' te integreren in het lessenpakket 'seksuele en relationele vorming' dat tot de eindtermen van het basis- en secundair onderwijs behoort. Tijdens deze momenten kunnen leerlingen aangemoedigd worden om erover te praten en op deze manier wordt hun weerbaarheid verhoogd.

Bij secundaire preventie gaat het over vroege detectie en vroege interventie, om de schade te beperken voor slachtoffers maar ook voor daders, want beide zijn onlosmakelijk verbonden²⁷. En verder gaat het over de specifieke vorming van alle actoren die met kinderen en jongeren werken, om hen aan te zetten tot alertheid en waakzaamheid voor signalen van seksueel misbruik en hen te leren er op gepaste wijze mee om te gaan. Tertiaire preventie verwijst naar begeleiding en behandeling van slachtoffers en daders, met het oog op (therapeutisch) herstel en terugvalpreventie.

Preventie moet vorm krijgen in de verschillende kringen/milieus waar kinderen vertoeven: het gezin en de familie, de school en de instellingen, vrije tijdsorganisaties en verenigingen voor kinderen en jongeren. Ongetwijfeld werden op al die vlakken al heel veel inspanningen geleverd. Een greep hieruit, zonder volledig te willen zijn: de veelheid aan initiatieven tot opvoedingsondersteuning; de beleidsplannen, actie- en stappenplannen om ongewenst seksueel gedrag op het werk te voorkomen en aan te pakken; de klachtenregelingen en de instelling van vertrouwenspersonen in diverse organisaties; de wettelijke regelingen m.b.t. selectie en screening van kandidaten voor functies in instellingen of verenigingen die met minderjarigen werkzaam zijn; de gedragscodes of charters die stelling nemen tegen misbruik van kinderen, zoals in voege in bepaalde organisaties; begeleiding van slachtoffers en behandelingsprogramma's voor (jonge) daders... De vraag is maar: wat werkt, welke aanpak heeft effectief resultaat, waar moet een en ander worden bijgestuurd en verbeterd? Opvang en kosteloze, zo nodig langdurige begeleiding van minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik verdient bvb. veel meer aandacht dan vandaag het geval is. Vaak krijgen slachtoffers pas aandacht wanneer zij zelf dader worden!... Hetzelfde geldt voor de behandeling van (potentiële) daders. Vaak gingen potentiële daders vruchteloos op zoek naar

²⁷ Er is geen Belgisch onderzoek m.b.t. de prevalentie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en zeker niet door jongeren. Cijfers van onderzoeken in het buitenland geven aan dat gemiddeld 20% van de seksuele delicten door minderjarigen wordt gepleegd. Verder blijkt dat ongeveer de helft van alle volwassen plegers zijn eerste deviante seksuele interesses ontwikkelde voor de leeftijd van 18 jaar, dat pedoseksuele misbruikers vaak al op jonge leeftijd begonnen en dat de ernst van het seksueel misbruikgedrag in de loop der jaren toeneemt. Zie hierover E. Vandecasteele, 'Verkenning van de verdere implementatie van een leerproject seksueel grensoverschrijdend gedrag door jongeren in Vlaanderen', niet gepubliceerd eindrapport van een onderzoek in opdracht van de Vlaamse overheid, agentschap Jongerenwelzijn, november 2009. Verder zou 4 tot 17% van de mannelijke bevolking ooit een kind misbruiken ('De grote Kinder-vriend', Child Focus, 2003, pg.28). Blijkens een Amerikaans onderzoek zou ruim een op vijf jonge mannelijke studenten zich aangetrokken voelen tot kinderen ... (idem pg.20). Bekend is eveneens dat vele (30 à 40%, naargelang de bron) volwassen mannelijke daders zelf als kind werden misbruikt.

hulp om hun seksuele aantrekking tot kinderen in vertrouwen te kunnen bespreken en krijgen ze pas echt (negatieve) aandacht wanneer ze tot de daad zijn overgegaan! Momenteel worden de samenwerkingsakkoorden tussen justitie en de zorgsectoren inzake begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik, geëvalueerd. De daaruit voortvloeiende aanbevelingen vereisen alle aandacht omdat effectieve en preventieve daderhulp zonder twijfel de beste slachtofferpreventie is. De hardnekkige opvatting dat “pedoseksuelen onbehandelbaar zijn” en veelal hervallen, wordt door alle cijfers tegengesproken. Wel vertoont het behandelingsaanbod grote leemten en is er slechts een zeer beperkt aanbod voor jonge (potentiële) daders voorhanden.²⁸

BESLUIT

De boodschap blijft sowieso moeilijk: er is geen veilige plek bij uitstek voor kinderen, het is een illusie pedoseksueel misbruik helemaal te kunnen voorkomen. Want zowel het fenomeen zelf als de strijd ertegen blijft voor alles een zaak van (onvolmaakte) mensen.

De voorzitter van de bijzondere commissie genoot een opleiding als criminoloog, wat ons vertrouwen inboezemt dat de complexe problematiek van seksuele uitbuiting niet eenzijdig maar multi- en interdisciplinair, niet louter individualiserend maar ook als maatschappelijk-structureel probleem zal worden benaderd. Een geïntegreerde aanpak (preventie – hulpverlening – strafrechtelijke beteugeling) en een doorgedreven samenwerking of afstemming tussen alle actoren (welzijn – gezondheidszorg – onderwijs - ... justitie) verdient alleszins aanbeveling. We hopen tenslotte dat de vernieuwde aandacht voor dit maatschappelijk probleem er eindelijk zal toe leiden dat België de Conventie van Lanzarote zal ratificeren. Deze conventie legt een bijzondere nadruk op bewustmaking rond en preventie van seksueel misbruik van minderjarigen. België heeft internationaal een voorbeeldfunctie te spelen en het aanslepen van de ratificatie is geen goede zaak.

²⁸ Child Focus wijst dus polarisering tussen de positie van slachtoffers en daders af omdat dit contraproductief is voor slachtoffers en samenleving. Slachtoffers willen erkend worden als slachtoffer en vragen genoegdoening, wat niet zozeer betekent een financiële vergoeding of straf, maar wel in de eerste plaats herstel in de eigen waardigheid. Een dader kan daartoe wel degelijk verantwoordelijkheid opnemen maar slechts indien ook hij in zijn ethische status wordt erkend en aangesproken.